

ზვიად გამსახურდიას ზღაპარ-იგავების გმირთა მითოლოგემა

ანოტაცია: ზვიად გამსახურდიას ზღაპარ-იგავების გმირთა მითოლოგემა ასეთია: სიკეთე ამარცხებს ბოროტებას. ბოროტი სხვა სახეს იღებს. მთავარი გმირი ცდილობს, ის გააკეთილშობილოს. ორივე იგავი წინასწარმეტყველურია. თხზულებათა არაერთ ეპიზოდში წინასწარაა განჭვრეტილი მათი შექმნიდან ოცი წლის შემდეგ განვითარებული მოვლენები. იგავების მითოლოგიური გმირების პროტოტიპი თავად ავტორია. მან არა მარტო საკუთარი მისია და სამოქმედო გეგმა ჩამოაყალიბა ამ ზღაპრებში, არამედ იწინასწარმეტყველა მითოლოგიური საბურველით შემოსვაც. რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, უამრავმა თანამზრახველმა არ ინება მისი სასუფეველში გადასახლების დაჯერება და საიქიოში წაიღო სიხარული სათაყვანებელი პრეზიდენტის უვნებლად დაბრუნებისა. ასე იშვა ახალი მითოლოგიური გმირი -ზვიადი, რომელიც დღემდე ყველგანაა, სანამ მისი იდეა ცოცხლობს.

საკვანძო სიტყვები: მგელთავა, აუწონავი ხმის ჭაბუკი, ჰუმანისტი, მითოლოგიური გმირი.

..

Tamta Rogava

Mithologema of the Heroes in Zviad Gamsakhurdia's Fairy-Fables

Annotation: Mithologema of the Heroes in Fairy-Fables of Zviad Gamsakhurdia is the following: the kindness triumphs over the wickedness. The evil gets another face. The main hero tries to ennoble it. Both fables bear the prophetic character. In many episodes of the composition, the events which developed and took place after twenty years from their creation, are predicted in advance. The prototype of the mythology heroes of the fables represent the author himself. In these fairy tales he had established not only his own mission and action plan, but also he had predicted coating with mythological pelage. Whether it is surprising or not, many of his accomplices did not wish to believe his transmission to the Kingdom and he took with himself, to the other word the happiness of appearing of admired president. So was born the new mythological hero-Zviani, who exists everywhere till today, until his idea remains alive.

ზვიად გამსახურდიას ფენომენის ასახსნელად რევაზ სირაძის მოგონებაც კმარა. „1990 წელს ... რუსთაველის ინსტიტუტში წლიური თემები უნდა დაგვემტკიცებინა. თანამშრომლებმა გამომიცხადეს, ქვეყანას ცეცხლი უკიდია, ჩვენგან შველა უნდა და ამ დროს რა გული გაგვიძლებს სამეცნიერო ნაშრომების საწერადო. რას ვეტყობდი...საგონებელში და სადარდებელში ვარ ჩავარდნილი და ამ დროს იღება კარი და შემოდის ზვიადი, მოაქვს გამზადებული ყველაფერი! ისე გამიხარდა, გულზე მომეშვა, ჩამოვუარე ყველას, - აგერ, ეს კაცი, დღედაღამ იქ ტრიალებს, თქვენ რა დაგემართათ-მეთქი“ -იხსენებდა მეცნიერი ზვიად გამსახურდიას 70 წლის იუბილესადმი მიძღვნილ კონფერენციაზე (სირაძე 2018 :81).

როცა ვსაუბრობთ, რომ მისი სიკვდილით იდეოლოგი, ერის წინამძღვარი დავკარგეთ, სპეციალისტებისთვის ამ დიდ სატკივარს ემატება ისიც, თუ როგორი ღრმად მოაზროვნე

ლიტერატორი გამოაკლდა ქართულ მეცნიერებას. თუ გადავხედავთ ზვიად გამსახურდიას ცხოვრების გზას, მართლაც გაგვაოცებს მისი ძალისხმევა. როგორ ახერხებდა ასეთი ცხოვრების წესის ადამიანი ასე ნაყოფიერად ემუშავა. როგორც ცნობილია, 1978 წლის მაისიდან იგი დაღესტნის ნახევარუდაბნოში, დაბა კოჩუბეიში, საქართველოდან გადასახლებული, მიწურში ცხოვრობდა და თარგმნიდა მათეს სახარებას ძველბერძნულიდან. საინტერესოა აღინიშნოს, რომ ეს თარგანი მან გამოაქვეყნა ფსევდონიმით გიორგი მარიამიძე, რაც ღია ანდლულაძის დაკვირვებით, ნიშანდობლივია, რადგანაც ეს დეტალი მკვლევრის მიერ ხალხური ქრისტიანული ტრადიციების საფუძვლიან ცოდნას ააშკარავებს (*ანდლულაძე 1996: 15*).

წარუშლელია შთაბეჭდილება, რომლებსაც ზღაპარ-იგავები „სასწორთვალა და უწონადო ხმის ჭაბუკი“ და „მგელთავა და ამაღლების ციხე“ განგაცდევინებს. აქ კოლხურ-ქართული მითოლოგიური ძირების, ბერძნული პარადიგმებისა და ქრისტიანული მსოფლმხედველობის საოცარი სინთეზი იგრძნობა. აშკარავდება მწერლის უაღრესად დახვეწილი ლიტერატურული გემოვნება.

მართებულად შენიშნავს მკვლევარი ღია ანდლულაძე: *„ზვიად გამსახურდიამ ქართულ ზღაპარს ეროვნული თვითშეგნების ტენდენცია გაუმკვეთრა, ამოსწია მთავარი და დასტური მისცა ჩვენი ვინაობის იმ საბუთებს, რომელიც ზეპირსიტყვიერებამ უსახელო კურთხეულთა ღვაწლით შემოგვინახა“* (*ანდლულაძე 1996: 14*).

ტექსტების დეკოდირების თვალსაზრისით საინტერესო დასკვნებს გვთავაზობენ თენგიზ ჯანჯღავა და ღია ანდლულაძე. თენგიზ ჯანჯღავას დაკვირვებით „სასწორთვალა და აუწონავი ხმის ჭაბუკი“ წინასწარმეტყველურია. პრეზიდენტი ზვიად გამსახურდია თავადვე ამბობდა თურმე, რომ შექმნა წინასწარმეტყველური ზღაპარი, რომლის შინაარსიც მაშინ ბევრმა ვერ გაიგო. გაზეთ „სარანგის“ რედაქციამ კი ასეთ ტექსტად სწორედ ეს ზღაპარი ჩათვალა და გამოაქვეყნა (*ჯანჯღავა 1995: 12*).

თენგიზ ჯანჯღავამ გაშიფრა ამ იგავის არაერთი სახე-სიმბოლო. მისი აზრით, მწერალმა გადმოსცა საბჭოთა კავშირის მიერ ჩვენი ქვეყნის დამონება და ერის ამხედრება მტარვალის წინააღმდეგ. ზღაპარში ქვეყანა „ყინულეთი“ რუსეთია, სადაც მზე არ ამოდის, „სასწორთვალა“ კი წონის და განსაზღვრავს ყველაფერს. იგი სასტიკი სისტემის ერთ-ერთი მეთაურია, სავარაუდოდ, ლენინი, რომელიც განსხვავებულ, კრიტიკულ აზრს ხალხში არ აჭაჭანებს. „სასწორთვალას“ აწონვის შემდეგ კი ადამიანები დიდ თანამდებობებს აღწევენ ხელმწიფის კარზე, თუმცა ეს ყველაფერი დროებითია. იმ ადამიანებში, რომლებიც სასწორთვალას სტუმრობდნენ და ამით მაღალ თანამდებობებს აღწევდნენ, იგულისხმებიან

მოღალატე ქართველები, რომლებიც ომებში რუსეთის მხარეს იჭერდნენ და სხვისი მითითებით ასრულებდნენ ყველაფერს. „აუწონავი ხმის ჭაბუკში“ კი იგულისხმება ის გმირი, რომელიც თავისი სამშობლოს დამოუკიდებლობისთვის იბრძოდა და უკან არაფერზე იხევდა. „აუწონავი ხმის ჭაბუკი“ არის თვით ამ ზღაპრის ავტორი, რომელიც „ყინულის ქვეყანაში“ ყინულს დაადნობს და „სასწორთვალასაც“ გააგებინებს, რომ იმ ერს, სადაც ასეთი პატრიოტები ცხოვრობენ, ვერ დაამონებს და დაიმორჩილებს სამუდამოდ (*ჯანჯღავა 1995: 12-38*).

თენგიზ ჯანჯღავასვე ანალიზის მიხედვით, ასევე წინასწარმეტყველურია „მგელთავა და ამაღლების ციხე“. „ამაღლების ციხეში“ მთავრობის სასახლე, ხოლო „წვერწითელა ჯადოქარში“ – ლენინი და მისი მიმდევრები იგულისხმებიან: „ზვიადის ეს ზღაპარი, ფაქტიურად, დაშიფრული პროგრამაა, სტრატეგიული გეგმაა გრანდიოზული გეგმის გადაწყვეტისთვის“ (*ჯანჯღავა 1996: 53*).

მგელთავა ზღაპრის მთავარი პერსონაჟია, რომელიც სიმამაცით გამოირჩევა. სწორედ მის თვისებებზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ის ზვიად გამსახურდიას განასახიერებს. ხოლო ბრძენის მიერ მიცემული დავალებები ეს ის საქმიანობებია, რასაც იგი აწარმოებდა წარმატების მისაღწევად. მგელთავას ყოველ დაბრკოლებასა და დახმარებაში დისიდენტის გამოსვლები, ხალხის აღტკინება და სხვა უამრავი დამაიმედებელი ინფორმაცია იგულისხმება. ამ ზღაპარში კარგად ჩანს ზვიადის ყოველი წარმატება და სიმამაცე, თუ როგორ იღვწის საქართველოს თავისუფლებისთვის და კომუნისტური პარტიის თავიდან მოსაშორებლად.

ზვიად გამსახურდიას ზღაპარ-იგავთა მთავარი გმირები ჰუმანისტები არიან. მართალია, მათი ცხოვრების კრედო ბოროტისგან თავის დაღწევა და მასზე გამარჯვებაა, მაგრამ შურისძიების ნაცვლად მის გაკეთილშობილებას ცდილობენ.

მგელთავა გველემშაპს ამაღლების ციხეში მიუჩენს ბინას და მის მიერ გადარჩენილ ბავშვს ჩააბარებს, რათა გაწვრთნას და მოაქციოს იგი. საბოლოოდ ყველა რიგდება: ამინდის შვილები ურიგდებიან ცეცხლის შვილებს, ცვრის მზეთუნახავი-მზეს.

კომიკურ ვითარებაში აღმოჩნდებიან მეორე ზღაპრის ფინალის მიხედვით მოღალატე ადამიანები. აუწონავი ხმის ჭაბუკის გამოჩენის შემდეგ გამლღვალ ყინულს ვერაფერი აკავებს. დიდებულები ვერსად მოიკიდებენ ფეხს, გარდა დავიწყების ქალაქისა, სადაც ყოველდღე იმართება წარმოდგენები ხალხისათვის „მელისყურა არწივი-ოცნება“. ხშირად ამბობენ, რომ სასწორთვალას ხელ-ფეხი დავიწყების ქალაქშია, ხოლო შიგნეული უკვდავების სახაბაზოში, თავად სასწორთვალა კი არსად არის, არც იქ და არც აქ.

ამდენად, ზვიად გამსახურდიას ზღაპრების გმირთა მითოლოგემა გახლავთ ბოროტის გაკეთილშობილება.

თხზულებების წინასწარმეტყველებებთან დაკავშირებით, ჩემდათავად, ვიტყვი ერთს, ზვიად გამსახურდიამ თავისი ზღაპარ-იგავებით იწინასწარმეტყველა სიკვდილის შემდგომი სიცოცხლეც. ავტორი გახლავთ პროტოტიპი როგორც მგელთავასი, ისე აუწონავი ხმის ჭაბუკისა. ეს უკანასკნელი კი მითოლოგიური გმირები არიან. ჩვენს თვალწინ მითოლოგიური გმირის მანტიით შეიმოსა ზვიად გამსახურდიაც. თომას გოლოცის ჩანაწერის მიხედვით, მას პარლამენტარ მერაბ კვიციანიშვილის უკითხავს, თუ სად იყო ზვიადი, მას კი მიუგია პასუხად, რომ ის ყველგანაა: *„ჩვენი დამეგობრების შემდეგ მივხვდი, რას გულისხმობდა. გამსახურდია არ იყო აჩრდილი. ეს იყო იდეა. არ ჰქონდა მნიშვნელობა, სად იქნებოდა ფიზიკურად“* (გოლოცი 2018: 157).

როგორც ვაჟა-ფშაველას „ბახტრიონის“ პიროფლიანი გმირი ლუხუმი ვერ გაიმეტა მოსაკლავად ხალხმა და „ტრფობის მთაზე“ (აქ.ლაშარის გორი- თ.რ) შემდგომა უწინასწარმეტყველა, ისევე ვერ გაიმეტა დასაღუპად ქართველმა ერმა ერის წინამძღვარი. ალბათ, ბევრ ჩვენგანს ეყოლება ისეთი ნაცნობი თუ ახლობელი, რომელმაც თან წაიღო სიხარული უვნებელი ზვიად გამსახურდიას დაბრუნებისა. ამ ფონზე უკეთ ვიაზებ თამარ მეფესთან დაკავშირებულ საქართველოს მთიანეთში გავრცელებულ ლეგენდებსაც და მათ ვაჟასეულ ინტერპრეტაციას: *„...ტყუილად ვამბობთ შენს სიკვდილს, თამარს ცოცხალსა გხედაო“* რომ მიმართავდა ნეტარს.

ასე იშვა ახალი მითოლოგიური გმირი -ზვიადი, რომელიც დღემდე ყველგანაა, სანამ მისი იდეა ცოცხლობს.

ბიბლიოგრაფია

სირამე: სირამე რ. „ზვიად გამსახურდიას 70 წლისთავისადმი მიძღვნილ სამეცნიერო კონფერენციის მოხსენებიდან“, ზვიად გამსახურდია, 79 აშბავი, შემდგენლები ნინო ოდილავეძე, კახიძე კუდავა, გამომც. „არტანუჯი“, თბ., 2018; გვ. 81, ნაბეჭდი;

ანდლულაძე: ანდლულაძე ლ. „ზვიად გამსახურდია - ერის მაჯის „შემტყვებარი“, ზღაპარი და სინამდვილე, ზ. გამსახურდია, ლ ანდლულაძე, თ. ჯანჯღავა, „ხმა ერისა“, თბ., 1996., გვ. 12-32;

ჯანჯღავა: ჯანჯღავა თ. „ზვიადის ზღაპარი „მგელთავა და ამაღლების ციხე“, ზღაპარი და სინამდვილე, ზ. გამსახურდია, ლ ანდლულაძე, თ. ჯანჯღავა, „ხმა ერისა“, თბ., 1996წ., გვ. 33-54;

ჯანჯღავა: ჯანჯღავა თ. „ზვიადის ერთი უცნაური ზღაპრის საიდუმლო“, თბ., 1995, გვ. 12-38;

გოლოცი: გოლოცი თ. „ომისა და პოლიტიკური ქაოსის ქრონიკა პოსტსაბჭოთა საქართველოში“(ინგლისურიდან თარგმნა გიორგი ქოიავამ, 2014. გვ. 157). , ზვიად გამსახურდია, 79 ამბავი, შემდგენლები ნინო ოდილავაძე, კახმეგ კუდავა, გამომც. „არტანუჯი“, თბ., 2018 წელი, გვ. 152-157.